

แนวทางการพัฒนาองค์กรเพื่อให้มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงาน : เก่งงาน เก่งคน เก่งคิด และเก่งดำเนินชีวิต

นางสาวมาลินี สวยคำข้าว

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

องค์กรที่มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงาน เป็นองค์กรที่มีลักษณะที่มีขีดความสามารถในการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมอย่างแท้จริง โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดแนวคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ในการดำเนินงาน ขององค์กร สามารถพัฒนาผลการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งผู้บริหารองค์กรต้องเข้าใจพื้นฐานความคิดของบุคคลในองค์กรด้วย พร้อมทั้งมีบทบาทที่ชัดเจนในการสนับสนุนและขับเคลื่อนองค์กรเป็นสำคัญ โดยในปัจจุบันทุกองค์กรได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร เพราะบุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานขององค์กร มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังมีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์กรอีกด้วย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้นำองค์กรจะหาวิธีการที่จะทำให้ทรัพยากรบุคคลในองค์กรปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความจงรักภักดีต่อองค์กร ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถรักษาทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพสูงในการปฏิบัติงานให้อยู่ในองค์กรได้นานที่สุด อนึ่ง การบริหารงานเพื่อให้ผลการดำเนินงานขององค์กรบรรลุเป้าหมาย การสร้างแรงจูงใจและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลากรในองค์กรให้มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงานจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ผู้รวบรวมและเรียบเรียงจึงขอเสนอแนวทางการพัฒนาองค์กรเพื่อให้มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงาน : เก่งงาน เก่งคน เก่งคิด และเก่งดำเนินชีวิต โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของบุคลากรในองค์กร ซึ่งจะส่งผลให้มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงานในองค์กรของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต่อไป

๑. การเก่งงาน : โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔

คำว่า อิทธิบาท หมายถึง หนทางสู่ความสำเร็จ หรือ เครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือ เครื่องสำเร็จ สมประสงค์ หรือ ทางแห่งความสำเร็จ หรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามผลที่มุ่งหมายไว้ ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ เป็นความศรัทธาและเชื่อมั่นทั้งทางกายและทางวาจาในสิ่งที่ทำอย่างเต็มเปี่ยม มีความตั้งใจ มุ่งมั่น แน่วแน่ ไม่ย่อท้อและมีความปรารถนาอันแรงกล้า เพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างแท้จริง

๒. วิริยะ คือ ความเพียร ความมุ่งมั่นและทุ่มเท เป็นความพยายามทางกายและทางใจอย่างสูงยิ่ง พร้อมทั้งมีความอดทนและอดกลั้น และสามารถรอเวลาที่เหมาะสมเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างแน่วแน่และมั่นคง

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจจดจ่อและรับผิดชอบ โดยปฏิบัติด้วยความรอบคอบ รอบรู้ และหมั่นศึกษาอย่างสม่ำเสมอ หลากหลายช่องทาง และรอบด้านตามความเป็นจริงและจริงจัง โดยกระทำแต่สิ่งที่ดีงามตามแบบอย่างทางคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคม ส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข

๔. วิมังสา คือ การพิจารณาไตร่ตรอง ทบทวนในสิ่งที่คิดและที่ปฏิบัติในช่วงเวลาที่ผ่านไป ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากความพึงพอใจ มุ่งมั่น มีจิตใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่ออย่างรอบคอบ โดยใช้วิจาร์ณญาณ และนำไปสู่การทบทวนไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และรอบรู้ เพื่อให้รับทราบผลที่ได้รับและแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น เกิดความคิดในทางสร้างสรรค์ของตนเองและเกิดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สงบสุข

หลักธรรมอิทธิบาท ๔ เป็นแนวทาง ๔ ประการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กำหนดหรือมุ่งหมายไว้ ดังนั้น จึงเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญและสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานที่จะส่งผลให้ประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

๒. การเก่งคน : โดยใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

คำว่า สังคหวัตถุ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูลหรือเป็นหลักในการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

๑. ทาน คือ การให้ โดยให้สิ่งของที่เป็นประโยชน์ที่ได้มาโดยสุจริต ให้ความรู้ คำแนะนำที่ถูกต้อง ชัดเจนและตรงตามความเป็นจริงอย่างจริงใจ โดยเป็นการเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ ทั้งทางทุนทรัพย์ สิ่งของ ปัจจัยสี่ที่จำเป็น (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) รวมทั้งการให้คำแนะนำ ให้ความรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีอยู่ในตนเองให้กับเพื่อนร่วมงานในองค์กร

๒. ปิยวาจา คือ การพูดด้วยถ้อยคำเพื่อความเป็นที่รัก เป็นคำพูดที่สุภาพ อ่อนโยน ชัดเจน มั่นคง เป็นจริงและจริงใจ เป็นประโยชน์และไม่กระทบกระทั่งบุคคลอื่น ชี้แจงและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล และมีหลักฐานอ้างอิง พร้อมทั้งใช้ถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนโยนและมีความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจผู้อื่น และพูดแล้วเกิดความสามัคคีปรองดองในองค์กร

๓. อุตถจริยา คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทุ่เมทะและเสียสละเพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ และช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ อย่างเต็มตามกำลังความสามารถ พร้อมทั้งรู้จักแก้ไขอุปสรรคปัญหาด้วยสติปัญญา รวมทั้งปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับหน่วยงานเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสูงสุดอีกด้วย

๔. สมานัตตตา คือ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวอย่างเหมาะสมกับฐานะ จิตใจ หนักแน่น มั่นคงดำรงตนอยู่ในหลักคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขและร่วมแก้ไขอุปสรรคปัญหากับเพื่อนร่วมงานในองค์กร ร่วมคิดในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้องค์กรมีความเป็นเอกภาพและมีสภาพเป็นปกติสุข

หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานและมีพฤติกรรมที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในองค์กร เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม มีแนวคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร จึงปฏิบัติและแก้ไขอุปสรรคปัญหาให้องค์กรด้วยสติปัญญาด้วยความจริงใจและเต็มใจ

๓. การเก่งคิด : โดยใช้หลักธรรมวุฒิชัยธรรม ๔

คำว่า วุฒิชัยธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องเจริญ หรือ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแห่งปัญญา ประกอบด้วย ๔ ประการคือ

๑. สปัปฺริสสังเสวะ แปลว่า คบสัตบุรุษ หมายถึง การคบหาสมาคมกับคนดีและมีความรู้ดี กล่าวคือ ผู้มีความประพฤติดีและมีความรู้ดี กล่าวคือ เป็นผู้ดำเนินชีวิตโดยใช้ปัญญา ผู้มีความรู้ในการฝึกฝนอบรมจิตหรือมีคุณสมบัติของความเป็นกัลยาณมิตร เพราะกัลยาณมิตรจะเป็นผู้สร้างศรัทธาและนำคนเข้าไปสู่กระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางพระปริยัติธรรมและปฏิบัติสมถวิปัสสนาภาวนา

๒. สัทธัมมัสสวณะ แปลว่า ฟังสัทธรรม หมายถึง การศึกษาความรู้ที่เป็นจริงและชัดเจน เมื่อได้ฟังคำแนะนำของกัลยาณมิตรเกี่ยวกับหลักวิชาการ การปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมจิต ก็ศึกษาให้ได้รับความรู้และปฏิบัติที่ตรงตามความเป็นจริงและชัดเจน

๓. โยนิโสมนสิการ แปลว่า ตริตรองธรรม หมายถึง การศึกษาหาความรู้ตามหลักเหตุผล คิด พิจารณา ไตรตรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อพิสูจน์ข้อความรู้ หรือลองศึกษาปฏิบัติ ฝึกอบรมจิต รวมทั้ง ตรวจสอบ ทดลองเปรียบเทียบ หาข้อเท็จจริง โดยใช้ความรู้หรือปัญญาพิจารณาตัดสินเพื่อให้เกิดสติในการดำรงชีวิต

๔. อัมมานุสัสมปฏิบัติ แปลว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หมายถึง เป็นการปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักที่ถูกต้องของธรรมนั้น กล่าวคือ ปฏิบัติให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขต ความหมาย และวัตถุประสงค์ รวมทั้งมีการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับหลักธรรมข้ออื่นๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอีกด้วย ด้วยการนำเอาสิ่งที่ได้เล่าเรียนมาและคิดพิจารณาไตรตรองแล้วไปใช้ให้ถูกต้องตามหลักการ ตามจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของหลักธรรมนั้นๆ

หลักกุศลธรรม ๔ เป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อความเจริญของงามของปัญญา ประกอบด้วย ๔ อย่างคือ การคบหาสัตบุรุษคือการคบคนที่เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีและมีความรู้ดี/การฟังสัทธรรมคือ การเป็นบุคคลที่มีการศึกษาความรู้ที่เป็นจริงและชัดเจน/การตริตรองธรรมคือ การเป็นผู้มีการคิดพิจารณาด้วยปัญญาตามหลักเหตุผล และการปฏิบัติสมควรแก่ธรรมคือ การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องตามหลักแห่งธรรมนั้นๆ เพื่อสามารถดำรงตนได้อย่างมีความสุขในสังคม

๔. เก่งดำเนินชีวิต : หลักธรรมศีล ๕

คำว่า ศีล หมายถึง ความเป็นปกติ หรือ ปกติภาวะตามธรรมดาหรืออีกนัยหนึ่งคือ ระเบียบที่บัญญัติไว้สำหรับการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดภาวะปกติทั้งทางกายและทางวาจา โดยศีล ๕ หรือ เบญจศีล มีองค์ประกอบโดยละเอียด ดังต่อไปนี้

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : จดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเองและการใช้ให้คนอื่นฆ่า มีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ ๑. สัตว์มีชีวิต ๒. รู้ที่อยู่สัตว์มีชีวิต ๓. มีจิตคิดจะฆ่า ๔. มีความพยายามในการฆ่า และ ๕. สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : จดเว้นจากการลักทรัพย์หรือถือเอาของสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ มีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ ๑. ของที่ผู้อื่นหวงแหน ๒. รู้ว่าเขาหวงแหน ๓. มีจิตคิดจะลัก ๔. มีความพยายามลัก และ ๕. ลักของได้ด้วยความพยายามนั้น

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : จดเว้นจากการประพฤตินิดในกาม มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ๑. สัตว์หรือสตรี/บุรุษที่ไม่ควรละเมิด ๒. จิตคิดจะเสพ ๓. มีความพยายามที่จะเสพ และ ๔. อวัยวะสืบพันธุ์ถึงกัน

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : จดเว้นจากการพูดไม่จริงหรือกล่าวคำเท็จให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ๑. เรื่องไม่จริง ๒. จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ๓. มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น และ ๔. ผู้อื่นเข้าใจความตามที่พูดนั้น

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรัยยะมัชชปะมาทัฏฐานา เวรมณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : จดเว้นจากการดื่มสุราเมรัยของมีนเมา และเสพยาเสพติด อันเป็นที่ตั้งของความประมาท มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ๑. สิ่งนั้นเป็นของมีนเมา ๒. จิตใคร่จะดื่ม/เสพ ๓. มีความพยายามเกิดจากจิตนี้ใคร่จะดื่ม/เสพ และ ๔. กลืน/เสพให้ล่องลงไปในร่างกาย

การละเมิดศีลหรือผิดศีล ถ้ายังประพฤติปฏิบัติไม่ครบองค์ประกอบทุกข้อของศีลถือว่าศีล ยังไม่ขาด เช่น การฆ่าสัตว์ มี ๕ องค์ประกอบ แต่ประพฤติปฏิบัติไปแล้ว ๔ องค์ประกอบ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า ศีลทะลุ และมีลักษณะที่ลดหลั่นลงมาเรียกว่า ศีลต่าง ศีลพร้อย ตามลำดับ

ศีล เป็นระเบียบที่บัญญัติไว้สำหรับการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดความปกติทางกายและทางวาจา เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการปฏิบัติตนของบุคคล เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาสังคมและมีส่วนส่งเสริมในการพัฒนางานให้ขับเคลื่อนไปได้อย่างปกติ และราบรื่น ช่วยให้เป็นผู้ที่สมบุรณ์ในแบบของตนเอง เป็นหลักสำคัญในการนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในชีวิตประจำวัน

การพัฒนาทรัพยากรบุคคลด้วยการให้เป็นผู้เก่งงาน : โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔/ การให้เป็นผู้เก่งคน : โดยใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ /การให้เป็นผู้เก่งคิด : โดยใช้หลักธรรมวุฒิชรรณ ๔ และการให้เป็นผู้เก่งดำเนินชีวิต : โดยหลักธรรมศีล ๕ เป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรเพื่อให้มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงาน กล่าวคือ เป็นการสร้างพลังความสามารถให้ออกมาเพื่อสามารถปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญขององค์กรที่จะทำให้บุคลากรแสดงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จของงานหรือเป้าหมายที่องค์กรกำหนด และผู้บริหารจะต้องทำการวิเคราะห์องค์กรถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานเพื่อศึกษาผลที่อาจจะมีแรงจูงใจเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล รวมทั้งการเกิดพฤติกรรมของบุคลากรที่เกิดขึ้นในองค์กร เพื่อเพิ่มความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานและเป็นแนวทางที่ดีต่อการปฏิบัติงาน กล่าวคือ เป็นแนวทางในการบริหารงานในองค์กรที่ผู้บริหารสามารถนำไปปรับใช้กับหน่วยงานอย่างเหมาะสมตามความต้องการของแต่ละบุคคลเหมาะสมกับบริบทขององค์กร และจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จได้ตรงตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ต่อไป

การบริหารและการจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ให้ได้นั้น มีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารองค์กรให้สามารถบริหารงานได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ๔ ประการ ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) โดยบุคลากรเป็นทรัพยากรทางการบริหารที่มีคุณค่าที่สุดในองค์กร เพราะเป็นผู้ที่ใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรทางการบริหารอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอีกด้วย ดังนั้นองค์กรต่างๆ จึงพยายามที่ค้นหาบุคลากรที่ดีและมีคุณภาพ มีศักยภาพในการปฏิบัติงานมาปฏิบัติงานในองค์กร และมุ่งพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีศักยภาพและขีดสมรรถนะที่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงขององค์กร เพื่อสามารถขับเคลื่อนและดำเนินงานตามภารกิจได้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน ดังนั้น การพัฒนาองค์กรเพื่อให้มีศักยภาพสูงต่อการปฏิบัติงาน : เก่งงาน เก่งคน เก่งคิด และเก่งดำเนินชีวิต ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.มปท.

๒๕๔๖.

มาลินี สวยคำข้าว.หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างค่านิยมสำหรับการปฏิบัติงานของข้าราชการและบุคลากรในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.๒๕๖๖ (เอกสารอัดสำเนา).

สาริณี อาษา.วุฒิชรรณ ๔ : พุทธธรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วม FOUR VUDDHI-DHMMMA: BUDDHIST PRINCIPLES FOR PROMOTING PARTICIPATION. วารสารบรรณการศึกษาศาสตร์และมนุษยสังคมศาสตร์.

ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔) (เอกสารอัดสำเนา).

นางสาวมาลินี สวยคำข้าว
ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร รวบรวมและเรียบเรียง
นางสาวศิริวรรณ สวัสดิ์แดง
นักจัดการงานทั่วไป กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร พิมพ์และพิสูจน์อักษร